

Protokół z III spotkania Zespołu Lokalnej Współpracy dotyczącego opracowania projektu Planu Ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004

Spotkanie odbyło się **w dniach 27-28 czerwca 2024 r.**, w siedzibie Białowieskiego Parku Narodowego (Park Pałacowy 11, 17-230 Białowieża). Było to ostatnie z cyklu trzech zaplanowanych spotkań konsultacyjnych z udziałem Zespołu Lokalnej Współpracy, dotyczących opracowania projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004 z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego.

W dniu 27 czerwca w spotkaniu wzięło udział 60, a 28 czerwca – 55 osób, reprezentujących różne podmioty i instytucje, których działalność związana jest z przedmiotowym obszarem, a także przedstawiciele lokalnej społeczności (w tym osoby prywatne). W dwudniowym spotkaniu udział wzięli przedstawiciele następujących podmiotów/instytucji:

- 1) Ministerstwo Klimatu i Środowiska w Warszawie
- 2) Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie
- 3) Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku
- 4) Nadzór Naukowy z ramienia Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku
- 5) Usługi Ekologiczne Alojzy Przemyski w Sędziszowie
- 6) Białowieski Park Narodowy w Białowieży
- 7) Generalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie
- 8) Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku
- 9) Nadleśnictwo Hajnówka
- 10) Nadleśnictwo Browsk
- 11) Nadleśnictwo Białowieża
- 12) Nadleśnictwo Bielsk
- 13) Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku
- 14) Starostwo Powiatowe w Hajnówce
- 15) Urząd Gminy Narewka
- 16) Urząd Gminy Białowieża
- 17) Rada Gminy Białowieża
- 18) Urząd Gminy Hajnówka
- 19) Urząd Miasta Hajnówka
- 20) Instytut Nauk Leśnych Politechniki Białostockiej
- 21) Grupa Lokalna Rolników Białowieża

- 22) Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Hajnówce
- 23) Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków w Białymstoku
- 24) Towarzystwo Przyrodnicze Dubelt w Juszowym Dworze
- 25) Polski Związek Wędkarski oddział w Białymstoku
- 26) Stowarzyszenie Miłośników Żubrów w Warszawie
- 27) Podlaski Oddział Straży Granicznej w Białymstoku
- 28) Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej oddział Białystok
- 29) Białowiecka Stacja Geobotaniczna, Uniwersytet Warszawski, Wydział Biologii
- 30) Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
- 31) Polskie Koleje Państwowe PLK SA ZLK w Białymstoku
- 32) Frankfurt Zoological Society we Frankfurcie
- 33) Fundacja Dzika Polska w Białowieży
- 34) Instytut Badań Leśnictwa w Sękocinie Starym
- 35) Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa Oddział Terenowy Białystok
- 36) Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Białymstoku.

W dniu 27 czerwca spotkanie rozpoczęło około godziny 10.00 Pan Dorian Kozłowski, p.o. Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku, który przywitał wszystkich uczestników, podziękował za gościnę dyrekcji Białowieckiego Parku Narodowego i odczytał porządek obrad.

Następnie przedstawiona została prezentacja, mająca na celu omówienie projektu Planu w zakresie gatunków innych niż ptaki. Objęła ona takie zagadnienia, jak:

- 1) podsumowanie prac wykonanych na potrzeby projektu Planu – ocenę stanu ochrony przedmiotów ochrony oraz lokalizacja przedmiotów ochrony; 2) identyfikacja istniejących i potencjalnych zagrożeń; 3) warunki utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony; 4) wskaźniki właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony (cele ochrony; 5) określenie działań ochronnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony; 6) określenie sposobów monitoringu stanu ochrony; 7) określenie sposobów monitoringu realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków; 8) aktualizacja SDF; 9) wskazania do dokumentów planistycznych; 10) strefowanie UNESCO.

Wprowadzenie wygłosił dr Alojzy Przemyski (koordynator projektu Planu), a poszczególne taksony referowali:

- 1) dr Alojzy Przemyski – ważki, motyle i ślimaki;
- 2) mgr Łukasz Tomasiak oraz mgr Piotr Przemyski – chrząszcze;
- 3) dr hab. Artur Osikowski – płazy;
- 4) dr Katarzyna Bojarska, dr Daniel Klich oraz dr hab. Ireneusz Ruczyński – ssaki.

Po wygłoszeniu referatów rozpoczęła się dyskusja. Jako pierwsza zabrała głos Pani Anna Wojciuk, reprezentująca Grupę Lokalną Rolników Białowieża. Zgłosiła ona problem braku uwzględnienia potrzeb mieszkańców w projekcie Planu, zwłaszcza w kwestii dotyczącej braku

decyzji (od 20 lat) w sprawie zabudowy Polany Białowieskiej. Zwróciła się też z zapytaniem, czy ten teren był inwentaryzowany.

Odpowiadając na pytanie, dr Alojzy Przemyski zapewnił, że inwentaryzacja na terenach łąkowych polan białowieskich była prowadzona, a Pani Iwona Naliwajek poinformowała, że w sprawie zagospodarowania Polany Białowieskiej obowiązują dotychczasowe zapisy w obowiązującym planie zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska.

Następnie zabrał głos Pan Dariusz Dziewianowicz, reprezentujący Polski Związek Wędkarski (oddział w Białymstoku). Wyraził on zdziwienie, że w Planie Ochrony nie uwzględnione są ryby. Brakuje też okresowych badań jakości wody (zwłaszcza chemizmu wody), co może skutkować taką sytuacją, jak w 2021 r., kiedy na rzece Supraśl (pojawiły się masowo śnięte ryby).

Dr Alojzy Przemyski wyjaśnił, że wprowadzenie ryb nie są przedmiotem ochrony w Obszarze i ich badanie nie zostało zlecone przez RDOŚ, ale Wykonawca z własnej inicjatywy zgłosił taką potrzebę i po zgodzie RDOŚ przeprowadził badania. Opracowanie dotyczące ryb będzie zatem dołączone do projektu Planu Ochrony.

Pani Iwona Naliwajek dodała, że rozszerzanie listy przedmiotów ochrony w Standardowym Formularzu Danych (SDF) obszaru Natura 2000 to odrębna procedura, w której bierze udział RDOŚ i GDOŚ. Dodatkowo zmiany w SDF muszą zostać zaopiniowane przez Białowieski Park Narodowy, gdyż Park wchodzi w skład obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska.

Pan Andrzej Antczak, mieszkaniec Białowieży, zwrócił uwagę na utrudnione poruszanie się żubrów po Puszczy, z uwagi na zwałowiska drzew. Ponadto błędne jest używanie określenia „las pierwotny”, gdyż Puszcza Białowieska jest antropogeniczna, choć bardzo zbliżona do lasu pierwotnego (naturalnego).

Dr Alojzy Przemyski zgodził się z Przedmówcą, że należy używać określenia las zbliżony do pierwotnego, a nie las pierwotny. Dr Daniel Klich, dr Alojzy Przemyski i Pan Jan Starus potwierdzili, że istnieje dla kopytnych utrudnienie wędrowek w postaci zwałowisk, ale zarówno żubr, jak i inne ssaki dość dobrze sobie z tym radzą.

Kolejną prezentację poświęcono omówieniu projektu Planu w zakresie ornitofauny, przy czym zagadnienia były identyczne, jak przy omawianiu innych gatunków zwierząt. Tę część referowali mgr Oliwier Myka oraz mgr Wojciech Sobociński.

Po zakończeniu prezentacji jako pierwszy w dyskusji zabrał głos Pan Andrzej Antczak, który wyraził opinię, że chociaż strefowanie UNESCO będzie nadrzędne nad innymi planami, to pewne zabiegi ochronne będą dokonywane także w II i III strefie UNESCO. Co więcej, skoro docelowo strefa IV powinna maleć, będzie problem z ochroną niektórych taksonów, zwłaszcza ptaków. W przypadku pewnych gatunków, np. derkacza, problemem jest ekspansja nawłoci kanadyjskiej, w przypadku słonki – utrzymanie znacznej liczby leżących drzew na siedliskach słonki, a w przypadku włośchatki – obecność drzewostanu o odpowiedniej klasie wieku. Bardzo ważne jest zachowanie ciągłości pokoleń w drzewostanach.

Odpowiadając na pytania, Pan Wojciech Sobociński w większości zagadnień zgodził się z przedmówcą. W przypadku ochrony włośchatki i innych ptaków, istotniejsze niż ciągłość pokoleń jest zachowanie mozaikowego siedliska leśnego, o drzewostanach starszych i młodszych. Dr Alojzy Przemyski dopowiedział, że ciągłość pokoleń może być zaburzona jedynie w przypadku niektórych gatunków, ale generalnie problem ten nie występuje w Puszczy Białowieskiej.

Pan Robert Cierech z RDLP w Białymstoku zwrócił uwagę na konieczność doprecyzowania pewnych zapisów projektu Planu, np. jeśli dziecioty wymagają zaniechania gospodarki leśnej, to należy podać, jakich drzewostanów to zaniechanie ma dotyczyć (ich struktura, skład, wiek itp.). W przypadku jarzábka i innych ptaków gniazdujących na ziemi, dużym zagrożeniem jest drapieżnictwo jenota, a niedługo może pojawić się szop pracz. W związku z powyższym istnieje konieczność czynnej ochrony ptaków przed inwazyjnymi drapieżnikami.

Spotkanie zakończyło się około godziny 15.00. Pan Dyrektor Dorian Kozłowski podziękował wszystkim uczestnikom za udział i zakończył spotkanie.

W drugim dniu obrad (28 czerwca) spotkanie otworzyła Pani Naczelnik Iwona Naliwajek (RDOŚ w Białymstoku), witając uczestników i przedstawiając porządek spotkania.

W tym dniu jako pierwsze podsumowane zostały rośliny naczyniowe i mchy. Zakres prezentowanych zagadnień był identyczny, jak w przypadku fauny. Poszczególne taksony referowali:

- 1) mgr Jan Starus – mchy;
- 2) dr Paweł Pawlikowski i dr Alojzy Przemyski – rośliny naczyniowe;

Następne referowane podsumowanie (też podzielone na identyczne zagadnienia) dotyczyło siedlisk nieleśnych. Tę część prezentacji przedstawili dr Paweł Pawlikowski i dr Alojzy Przemyski.

Po tych dwóch wystąpieniach nastąpiła dyskusja, w której jako pierwsza zabrała głos Pani Anna Wojciuk (Grupa Lokalna Rolników Białowieża), która ponownie poinformowała zebranych, że w granicach obszaru Natura 2000 znajduje się duży obszar Polany Białowieskiej, obejmujący grunty prywatne, głównie łąki, ale także tereny zabudowane. Dlatego należy przedstawić wyniki inwentaryzacji przyrodniczej, z uwzględnieniem występowania przedmiotów ochrony na poszczególnych działkach prywatnych. Ograniczenia związane z wprowadzeniem Planu często uniemożliwiają działalność gospodarczą na tych terenach. W związku z wprowadzeniem reżimów ochronnych na gruntach prywatnych, konieczne jest ich wykupienie przez Skarb Państwa lub rekompensaty dla właścicieli. Chodzi m.in. o ochronę żerowisk orlika krzykliwego.

Również Pan Andrzej Antczak kontynuował ten wątek, informując o uciążliwościach dla mieszkańców związanych z istnieniem Natura 2000, np. wymaganego przywracania łąk na terenach ogrodów, sadów, zadrzewień, a nawet dróg wiejskich. Konieczny jest kontrakt między właścicielem terenu a Państwem w sprawie użytkowania i ochrony na terenach

prywatnych. W przeciwnym razie narastać będzie konflikt między interesami rolników a potrzebami ochrony przyrody.

Odpowiadając na pytania, dr Alojzy Przemyski oraz Pan Jan Starus poinformowali, że penetracja terenu na potrzeby projektu Planu opierała się na występowaniu przedmiotów ochrony, a nie inwentaryzacji poszczególnych działek ewidencyjnych. Jednak mapa występowania przedmiotów ochrony będzie nałożona na mapę działek ewidencyjnych. Kontraktu, czyli umowy między Państwem a rolnikiem brak, ale rekompensatą są dopłaty rolno-środowiskowo-klimatyczne. W przypadku orlika, zachowanie terenów otwartych jako areałów żerowiskowych wyklucza ich ewentualne zalesianie. Co do wykorzystywania własności prywatnej, istnieją faktycznie pewne ograniczenia w przypadku np. występowania siedlisk chronionych.

Pani Edyta Kapowicz z Polskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków w Białymstoku poinformowała, że postulowana w prezentacjach ekspertyza hydrologiczna dla Puszczy Białowieskiej została już wykonana przez BULiGL w Białymstoku i PTO.

Dr Alojzy Przemyski i dr Tomasz Paciorek odpowiedzieli, że wspomniana ekspertyza hydrologiczna została wykorzystana w opracowaniu, ale trzeba ją uzupełnić o oddziaływania na poszczególne siedliska i gatunki oraz o konkretne działania (np. liczba, rodzaj i rozmieszczenie zastawek). Pani Edyta Kapowicz dodała, że takie działania są zaplanowane dla Narewki i Łutowni, zatem zostaną przekazane wykonawcy Planu.

Pan Robert Ciech z RDLP w Białymstoku dodał, że działania na ciekach w II i III strefie UNESCO (np. budowa zastawek) będą teraz bardzo ograniczone, co nie jest korzystne dla tego obszaru.

Ostatnia część prezentacji (o takim samym zakresie zagadnień, jak wszystkie poprzednie) dotyczyła siedlisk leśnych. Wystąpienie to referowali dr Tomasz Paciorek i dr Paweł Pawlikowski.

W trakcie dyskusji dr Dan Wołkowycki wyraził swoje podziękowanie Wykonawcy za zdiagnozowanie nowych powierzchni siedliska 9110 Ciepłolubne dąbrowy. Wyraził też swoje spostrzeżenia na temat identyfikacji zagrożeń zarzucenia i braku wypasu (kwestię tą na bieżąco wyjaśnił Jan Starus) oraz wskazał na potrzebę wskazania zagrożenia: G05.07 niewłaściwie realizowane działania ochronne lub ich brak. Zwrócił też uwagę na potrzebę corocznych nawrotów koszenia w przypadku podjęcia działań ochronnych. Wyraził też swoje wątpliwości co do oceny grądów, co wyjaśnili Dr Alojzy Przemyski i Pan Jan Starus. Poinformowali, że ocenę grądów obniżała najczęściej niewłaściwa struktura drzewostanów. Ocena tego siedliska w powszechnym odczuciu powinna być wyższa, ale dokonana została zgodnie z metodyką PMŚ GIOŚ. Padła również propozycja wypasania dąbrów za pomocą koników polskich oraz hucułów, które na ten teren mogłoby sprowadzić Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.

Kolejni mówcy podnosili kwestię istniejących zagrożeń (niektóre z nich zakwestionowali) oraz działań ochronnych. Interesujący jest też znaczny udział łęgów świerkowych.

Jednym z niewymienionych zagrożeń w grądach jest ekspansja jemoiły. Pan Janusz Porowski zakwestionował również termin „zaniechanie gospodarki leśnej”, sugerując zamianę na „zaniechanie niewłaściwej gospodarki leśnej”. Wskazano również, że zagrożeniem dla niektórych gatunków jest grądowanie świerczyn oraz postępujące przesuszenie terenu, np. lasów bagiennych.

W trakcie dyskusji poddano również w wątpliwość zapisy dotyczące ochrony siedlisk przed gatunkami inwazyjnymi (np. niecierpkim drobnokwiatowym). Zdaniem Wykonawcy, gdyby nie uwzględniono tego działania w Planie Ochrony mogłoby to skomplikować uzyskanie funduszy na ochronę przed tym gatunkiem. Co do jemoiły, została ona zauważona, ale trudno zaplanować jakieś działania ochronne.

Kolejno dyskusja dotyczyła również stanu siedlisk zależnych od wód. Zły stan siedlisk podmokłych, zależnych od poziomu wód, wynika z niskiego poziomu wód gruntowych. Zwłaszcza lasy bagienne są silnie zagrożone, gdyż występujący tam torf szybko ulega przesuszeniu. Dość dobry jest jednak stan siedliska łęgowego 91E0, gdyż zależy ono od wód płynących. Wcześniej opracowywał występowanie tego siedliska BULiGL w Białymstoku, obecnie dane te potwierdzono w prawie 95%, czyli od kilku lat niewiele się zmieniło.

Pan Robert Cierech (RDLP) zakwestionował obrączkowanie drzew w grądach znajdujących się w IV strefie UNESCO, gdyż od tego są strefy II i III. W przypadku korekty granic, projekt Planu może być okazją do ostatecznej delimitacji terenu jednej z jednostek wojskowych. Kwestię zmian granic wyjaśniła Pani Iwona Naliwajek z RDOŚ tłumacząc, że dotychczasowe próby wyłączenia jednostki z granic obszaru skończyły się niepowodzeniem.

Dr hab. Aleksander Rachwald z IBL oraz dr Tomasz Paciorek wyrazili opinię, że pozostawianie martwych drzew stojących jest bardzo korzystne dla utrzymania siedliska. Zachowane zostaje drewno zasiedlone przez chronione kambioksylofagi oraz prześwietlony drzewostan.

Pan Andrzej Antczak zwrócił uwagę na zagrożenie pożarowe, związane z dużą ilością martwego drewna oraz niewielką dostępnością Puszczy dla jednostek Straży Pożarnej.

Dr hab. Aleksander Rachwald stwierdził, że gospodarka wodna Puszczy została zrujnowana z chwilą wprowadzenia dróg łowieckich. Obecnie sytuacja jest jeszcze gorsza, gdyż cały teren jest odwadniany przez zbiornik w Siemianówce. Co do zagrożenia pożarowego w Polsce, uważane jest za jedno z najniższych, a obrączkowanie drzew ma mieć charakter wybitnie lokalny.

Dr Alojzy Przemyski wyraził opinię, że inwazja niecierpka drobnokwiatowego w grądach i łęgach spowodowana jest zbyt dużym prześwietleniem drzewostanu.

Dr Patryk Czortek (Białowieska Stacja Geobotaniczna UW) dodał, że na pojawianie się gatunków inwazyjnych mają wpływ luki pojawiające się w drzewostanie. Najbardziej narażone są te płaty drzewostanu, które leżą najbliżej osiedli ludzkich i szlaków turystycznych. Sytuację pogarsza także ciężki sprzęt wjeżdżający na tereny leśne. Najbardziej odporny na inwazję niecierpka jest stabilny ekosystem leśny o ukształtowanej strukturze. Grąd jest najważniejszym siedliskiem Puszczy, niezagrażonym i jedynym z naturowych, które właściwie

nie wymaga zabiegów ochronnych, poza bardzo lokalnymi (typu obrączkowanie). Szczególnie narażone są siedliska zależne od wód powierzchniowych i gruntowych.

Pan Jan Starus uzupełnił te wypowiedzi o problem dalszego przesuszania się siedliska, co skutkuje dalszą ekspansją niecierpka. Ponadto ten gatunek, jeśli już występuje, trudno go wyeliminować, nawet po osiągnięciu stabilnej struktury drzewostanu.

Pani ekspert ds. UNESCO z Minist. Klim. i Środ. poinformowała, że usuwanie obcych gatunków inwazyjnych jest dopuszczalne także w II i III strefie UNESCO. W przypadku innych zabiegów, należy poczekać na ostateczną delimitację poszczególnych stref w ramach trwających prac nad zmianą strefowania UNESCO, gdyż aktualnie sprawa ta nie jest rozstrzygnięta. Bardzo ważna jest lokalizacja stanowisk roślin naturalnych, tj. sasanki i leńca. Z uwagi na stosowane zabiegi, powinny one znaleźć się w IV strefie UNESCO.

Na zakończenie spotkania około godziny 15.00 Pani Iwona Naliwajek poinformowała zebranych o planowanych konsultacjach społecznych w sprawie projektu Planu, które najprawdopodobniej odbędą się w sierpniu b.r., a następnie zamknęła dwudniowe obrady III spotkania ZLW.

Opracował Koordynator projektu Planu

Dr Alojzy Przemyski